พระพิฆเนศ

นำเสนอเมื่อ : 31 ก.ค. 2551

พระวิฆเนศวร (พิฆเณศ, พิฆเนศวร, พระคเณศ, คณปติ)

เทพแห่งศิลป์ ปัญญา และความรู้

บทบาทความสำคัญของพระพิฆเนศ คนไทยคุ้นเคยกับบรรดาเทพเจ้าทั้งหลายมาช้านาน แต่ในบรรดาเทพเจ้าทั้งหมด
คนไทยรู้จักพระพิฆเนศวรมากที่สุดเพราะท่านเป็นมหาเทพที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคนไทยมากที่สุดจนกล่าวได้
ว่าคนไทยยอมรับในองค์พระพิฆเนศวรเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ
เป็นตราประจำกรมกองต่าง ๆ มากมาย พระพิฆเนศวรเป็นเทพแห่งปราชญ์และความรอบรู้ต่าง ๆ
เป็นเทพแห่งขจัดอุปสรรคความขัดของ
ดังนั้นหากผู้ใดเป็นผู้รู้และต้องการประสบความสำเร็จต่อกิจการทั้งปวงมักจะบูชาพระพิฆเนศวรก่อน
ในอินเดียเองก็มีแนวความเชื่อในเรื่องพระพิฆเนศวรในทุกลัทธิศาสนาไม่ว่าลัทธิที่ถือองค์พระศิวะเป็นใหญ่
นับถือพระพรหมเป็นใหญ่หรือพระนารายณ์เป็นใหญ่ ทุกลัทธิล้วนให้ความสำคัญต่อพระพิฆเนศวรทั้งสิ้น
ด้วยทุกตำราได้กล่าวถึงที่มาของพระพิฆเนศวรไว้สูง สำคัญและฤทธิ์มากมีความเฉลียวฉลาดมีคุณธรรม
คอยช่วยเหลือปกป้องปราบปรามสิ่งชั่วร้ายและเป็นยอดกตัญญูแม้พระพิฆเนศวรจะเป็นเทพที่มีความเกรงกาจสามาร
ถยิ่ง แต่ก็เป็นเทพที่สงบนิ่งไม่เย่อหยิ่งทรนงอันเป็นคุณสมบัติอันประเสริฐอีกประการหนึ่งของผู้ยิ่งใหญ่อย่างแท้จริง
จึงกล่าวได้ว่า พระพิฆเนศวรเป็นมหาเทพที่ดีพร้อมครบถ้วนด้วยความดีงามสมควรแก่การยกยองบูชาเป็นนิจ
แม้แต่องค์พระศิวะมหาเทพผู้สร้างและพระบิดาแห่งองค์พระพิฆเนศวรยังกล่าววา
ไม่ว่าจะกระทำการสิ่งใดหรือทำพิธีบูชาใด ให้ทำการบูชาพระพิฆเนศวร ก่อนกระทำการทั้งปวง “ผู้ใด
ตองการความสำเร็จ ให้บูชาพระพิฆเนศวร” “ผู้ใด ตองการพนจากความขัดของทั้งปวง ให้บูชาพระพิฆเนศวร”

ฐานะและสถานภาพของพระพิฆเนศ

เนื่องจากพระคเณศเป็นเทพที่มีสถานภาพแห่งความเป็นสากล ศาสนิกชนและผู้คนทั่ว
ๆไปต่างเคารพนับถือพระองค์ว่าเป็นเทพที่สำคัญ อันจะอำนวยพรประสิทธิ์ประสาทผลในด้านต่างๆแทบจะทุกด้าน
และผู้เลื่อมใสพระองค์ก็มีตั้งแต่ชนชั้นล่างสุดจนถึงชนชั้นปกครอง ทุกสาขาอาชีพ ไม่มีขีดจำกัดหรือกฎเกณฑ์
ห้ามเหมือนอย่างมหาเทพหรือพระมหาเทวีบางพระองค์ จึงพอจะสรุปถึงฐานะของพระคเณศในด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้ ๑.
พระคเณศในฐานะเทพขจัดอุปสรรค ในสมัยก่อนพ่อค้าต่าง ๆ เวลามาเพื่อติดต่อค้าขายในแถบคาบสมุทรอินโดจีน
มักจะพกพาพระคเณศติดตัวมาบูชาเพื่อคุ้มครองป้องกันภัยและช่วยอำนวยความสำเร็จในการเดินทาง
ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา
จึงมีการนิยมสร้างรูปเคารพพระคเณศขึ้นมาเพื่อประทานความสำเร็จและขจัดอุปสรรคโดยเฉพาะในด้านการค้าและก

ารประกอบธุรกิจต่าง ๆ ในบริษัทใหญ่ ๆ หรือโรงแรมใหญ่ ๆ ในปัจจุบัน ๒. พระคเณศในฐานะเทพบริวาร
ในฐานะที่พระคเณศเป็นพระโอรสของพระศิวะมหาเทพและพระอุมามหาเทวี
ท่านจึงได้ฐานะเป็นเทพบริวารให้กับมหาเทพทั้งสอง
ด้วยฐานะดังกล่าวจึงมีการนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ที่กองพลทหารบกที่ ๑ รักษาพระองค์ ๓.
พระคเณศในฐานะเทพผู้ปกป้องคุ้มครองเด็ก
พระคเณศในฐานะนี้เราจะพบเห็นได้จากภาพวาดหรือปฏิมากรรมของพระคเณศในวัยที่ยังเป็นเด็ก
ขณะเป็นพระโอรสของพระนางอุมามหาเทวี ผู้คนจึงมอบฐานะแห่งเทพผู้คุ้มครองเด็กให้กับพระองค์ ๔.
พระคเณศในฐานะเทพแห่งศิลปวิทยาการ ทรงเป็นเทพแห่งฉลาดรอบรู้และเป็นเทพแห่งศิลปะวิทยาการต่าง ๆ
ซึ่งภาพวาดหรือรูปเคารพของพระองค์จะมี ๒ พระกร ถือ คัมภีร์และงาหัก
ตามหลักฐานที่ปรากฏจะพบว่าคติการเคารพบูชาพระคเณศในฐานะเทพแห่งศิลปวิทยาการของไทยเรานั้นเริ่มตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเรื่อยมาจวบจนถึงปัจจุบัน และปรากฏฐานะนี้ที่เด่นชัด ในสมัยรัชการที่ ๖
ที่ทรงกำหนดให้ใช้รูปพระคเณศเป็นตราเครื่องหมายสัญลักษณ์ของวรรณคดีสโมสร ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๘๐
ก็ได้กำหนดให้ใช้รูปของพระคเณศเป็นตราสัญลักษณ์ของกรมศิลปากร ๕. พระคเณศในฐานะบรมครูช้าง
ในสมัยก่อนนั้นการทำศึกสงคราม ช้างเป็นสัตว์ที่สำคัญและจำเป็นอย่างมากในการทำศึก การทำกิจกรรมต่าง ๆ
เกี่ยวกับช้างจึงเป็นเรื่องสำคัญถึงขนาดกลายเป็นศาสตร์ที่สำคัญแขนงหนึ่งซึ่งมีชื่อว่า “คชศาสตร์”
ด้วยรูปแบบดังกล่าวของพระคเณศ จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าจะไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องทางคชศาสตร์
ดังนั้นเมื่อมีกิจกรรมเกี่ยวกับทางคชศาสตร์เกิดขึ้น ก็ย่อมจะต้องมีการบูชาพระคเณศด้วย ๖.
พระคเณศในฐานะที่เป็นทวารบาล เป็นคติที่พบได้ทางภาคเหนือของไทยเรา
เรามักพบเห็นพระคเณศประดิษฐานอยู่บริเวณหน้าประตูทางเข้าวัดในพุทธศาสนา
ซึ่งคล้ายกับคตินิยมในธิเบตและพม่า ดังตัวอย่างเช่นที่วัดพระธาตุดอยสุเทพ และวัดท่าสะต่อย
ที่มีรูปพระคเณศอยู่บริเวณทางเข้าในฐานะพระทวารบาล
และคติการสร้างรูปพระคเณศไว้ที่บริเวณทางเข้าวัดทางภาคเหนือนั้น
จะเน้นหนักไปในเรื่องที่ยกองค์พระคเณศให้เป็นทวารบาลคอยคุ้มครองสัตบุรุษผู้ไปทำบุญหรือปฏิบัติศาสนกิจ ๗.
พระคเณศในฐานะบรมครูหรือเทพทางศิลปะการแสดง ปัจจุบันนี้ศิลปการแสดงต่าง ๆ
โดยเฉพาะในแวดวงดาราดาราภาพยนตร์และดาราทีวีจะนับถือพระคเณศว่าเป็นบรมครูทางการแสดงของพวกเขา
ซึ่งจะไปเหมือนกับคตินิยมในการบูชาพระคเณศในฐานะบรมครูทางนาฏกรรมของบรรดานาฏศิลป์ทั้งหลาย ๘.
พระคเณศในเครื่องรางของขลัง ในราวพุทธศตวรรษที่ ๘
ซึ่งเป็นช่วงที่พ่อค้าวานิชและนักบวชในศาสนาฮินดูเดินทางออกจากประเทศอินเดียมาสู่แหลมอินโดจีน
และมักจะพกพาเครื่องรางที่เป็นรูปพระคเณศองค์เล็ก ๆ ติดตัวมาติดต่อค้าขายและเผยแผ่ศาสนาในแหลมอินโดจีน
ดังหลักฐานที่ปรากฏจากการขุดค้นพบเครื่องรางรูปพระคเณศองค์เล็ก ๆ ในบริเวณอำเภอบ้านดอน จ .สุราษฎร์ธานี
ความหมายของสวนต่าง ๆ ของพระพิฆเนศ พระคเณศ ทรงมีรูปร่างเดียวโดยทรงมีพระเศียรเป็นช้าง
มีพระกรรณกว้างใหญ่ มีงวงยาว แต่ทรงมีร่างกายเป็นมนุษย์ มี ๔, ๖ หรือ ๘ กรแล้วแต่พระภาคที่จะเสด็จมา
รูปร่างของพระองค์แสดงถึงสิ่งเป็นมงคลดีเยี่ยม ซึ่งทรงสั่งสอนถึงความดีและความสำเร็จ
พระคเณศทรงเป็นสัญลักษณ์แห่งความรู้และปัญญายิ่งใหญ่ แต่ละส่วนของท่านให้ความหมายในเชิงปรัชญาได้ดังนี้
พระเศียร - ทรงใช้เศียรอันใหญ่ที่เต็มด้วยปัญญาความรู้ เป็นที่รวมแห่งปัญญาทั้งหมด พระกรรณ -
ทรงใช้รับฟังคำสวดจากพระคัมภีร์และความรู้ในรูปอย่างอื่น ๆ อันเป็นสิ่งแรกแห่งการศึกษา งวง –
เราได้นำเอาความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับจากการเลือกเฟ้นระหว่างทวิลักษณะ ความผิด-ถูก ความดี-ความชั่ว
อันมีงวงช้างที่ยาวและใหญ่ใช้ชั่งน้ำหนักต่อการกระทำหรือการค้นหาสิ่งที่ดีงามต่างๆ
อันปัญญานั้นเกิดขึ้นเพื่อช่วยในการแก้ปัญหาของชีวิตให้หลุดพ้นจากอุปสรรค
และพบกับความสำเร็จสมดั่งความมุ่งหมาย งา - งาข้างเดียวโดยอีกข้างหักนั้น
เพื่อแสดงให้รู้ว่าจะต้องอยู่ในเหตุระหว่างความดี-ความชั่ว ซึ่งต้องทำความเข้าใจให้ดีถึงความแตกต่างกัน ดั่งเช่น
ความเย็น-ความร้อน การเคารพ-การดูหมิ่นเหยียดหยาม ความซื่อสัตย์-ความคดโกง หนู -
แสดงถึงความปรารถนาของมนุษย์ บ่วงบาศก์ -
ทรงถือโดยทรงลากจูงคนทั้งหลายให้เดินตามรอยพระบาทของพระองค์ ขวาน -
เป็นอาวุธทรงใช้ปกป้องความชั่วร้ายและคอยขับไล่อุปสรรคทั้งหลายที่มากวนต่อบริวารของพระองค์ ขนมโมทกะ
- ข้าวสุกผสมน้ำตาลปั้นเป็นลูก เพื่อประทานให้เราเป็นรางวัลต่อการที่เราปฏิบัติตามรอยพระบาทของพระองค์
ท่าประทานพร - หมายถึงความยิ่งใหญ่แห่งความผาสุกและความสำเร็จให้กับสาวกของพระองค์

การกำเนิดของพระพิฆเนศ

เชื่อกันว่า ลัทธิการบูชาพระคเณศนั้น น่าจะมาจากชนพื้นเมืองดั้งเดิมของอินเดีย
ซึ่งเป็นลัทธิการบูชาสัตว์ หรือลัทธิแห่งชัยชนะเหนือธรรมชาติ ชนพื้นเมืองของอินเดีย
เชื่อกันว่าหนูเป็นสัญลักษณ์ของความมืด
พระคเณศทรงขี่หนูจึงหมายถึงชัยชนะของแสงอาทิตย์ที่ขจัดความมืดให้สิ้นสุดลง
พระคเณศอาจจะมีต้นกำเนิดมาจากการเป็นเทพประจำเผ่าของคนป่า ที่อาศัยอยู่ในป่าเขาอันกว้างใหญ่ของอินเดีย
คนเหล่านี้ต้องเผชิญกับฝูงช้างอันน่ากลัวจึงเกิดการเคารพในรูปของช้างขึ้น
เพื่อให้ปกป้องคุ้มครองและพัฒนาต่อมาเป็นเทพชั้นสูงของชาวอารยัน ต่อมาได้พัฒนาเป็นเทพผู้ขจัดซึ่งอุปสรรค
มีความเฉลียวฉลาดเป็นเลิศ ทั้งยังได้รับการยกย่องให้เป็นหัวหน้าของเทพที่มีเศียรเป็นสัตว์ทั้งหลาย
จนกระทั่งมีการรจนาปกรณ์ให้เป็นโอรสของพระศิวะเทพและพระนางปราวตีในเวลาต่อมา
แต่ในแง่ของคัมภีร์ทางศาสนาพราหมณ์ได้บรรยายจุดกำเนิดของพระคเนศไว้หลากหลายตำนานตามความเชื่อในแต่ละลัทธิ พอจะสรุปเป็นหลัก ๆ ได้ดังนี้ ตำนานที่ ๑. วิฆเนศวรปราบอสูรและรากษส
อสูรและรากษสได้ทำการบวงสรวงพระศิวะจนได้คำพรจากพระศิวะหลายประการ
ยังให้เหล่าอสูรกลุ่มนี้ฮึกเหิมก่อความเดือดร้อนเป็นอันมาก
พระอินทร์จึงทรงนำเทวดาทั้งหลายไปเข้าเฝ้าอ้อนวอนต่อพระศิวะ ขอให้พระองค์ทรงสร้างเทพแห่งความขัดข้องขึ้น
เพื่อขัดขวางความพยายามของอสูรและรากษส
พระองค์จึงทรงแบ่งส่วนกายหนึ่งให้เกิดบุรุษร่างงามจากครรภ์ของพระนาง ปราวตีและตั้งพระนามว่า “วิฆเนศวร”
เพื่อทำหน้าที่ขวางทางอสูร รากษส และคนชั่วมิให้ทำการบัดพลีเพื่อขอพรจากพระศิวะ
ทั้งยังเป็นผู้เปิดทางอำนวยความสะดวกต่อเทวดาและคนดีเพื่อเป็นหนทางสู่ความสำเร็จ ตำนานที่ ๒.
ปราวตีนำเหงื่อไคลปั้นเป็นลูก ครั้งหนึ่ง ชยาและวิชยา
พระสหายของนางปราวตีได้แนะนำว่าปกติพระนางมักจะต้องใช้บริวารของพระศิวะอยู่เป็นประจำ
ถ้าหากพระนางจะมีบริวารเป็นของตนเองก็คงจะดีไม่น้อย พระนางเห็นด้วย
จนวันหนึ่งขณะที่ทรงสรงน้ำอยู่ตามลำพังก็ทรงนึกถึงคำพูดของพระสหายจึงได้นำเอาเหงื่อไคลออกมาสร้างบุรุษรูปงาม สั่งให้ไปยืนเฝ้าทวาร มิให้ใครเข้ามาโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นอย่างนี้มาหลายเพลา จนวันหนึ่งพระศิวะได้เสด็จมา
ฝ่ายลูกก็ป้องกันแข็งขัน
โดยไม่รู้ว่านั่นคือพ่อพระศิวะโกรธก็เลยสั่งให้ภูติและคณะของตนเข้าสังหารทวารบาลพระองค์นั้น
บางก็ว่าพระศิวะพุ่งตรีศูลตัดเศียรลูก บางก็ว่าพระวิษณุเทพที่มาช่วยรบนั้นใช้จักรตัดเศียร
ความทราบถึงพระนางปราวตีจึงเกิดศึกใหญ่ระหว่างเทพและเทพีขึ้นบนสวรรค์ ฝ่ายฤาษีนารอทอดรนทนไม่ได้
จึงได้เป็นทูตสันติภาพขอเจรจากับนางปราวตีเพื่อสงบศึก นางบอกว่าจะสงบศึกก็ต่อเมื่อลูกของนางฟื้นเท่านั้น
พระศิวะจึงสั่งให้เทวดาเดินทางไปทิศเหนือให้เอาศีรษะของสิ่งมีชีวิตสิ่งแรกที่พบมาต่อกับโอรสของนางปราวตี
ปรากฏว่าเทวดาได้เศียรของช้างซึ่งมีงาเพียงข้างเดียวมา เมื่อพระคเณศฟื้นขึ้นมา ทราบความจริงว่า
พระศิวะคือพระบิดาก็ตรงเข้าไปขอโทษเพราะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ พระศิวะพอใจมากประสาทพรให้พระคเณศ
มีอำนาจเหนือเหล่ามหาเทพและภูติผีทั้งหลาย และทรงแต่งตั้งให้เป็นคณปติ ตำนานที่ ๓.
ขวางทางคนชั่วไปเทวาลัยโสมนาถและโสมีศวร
พระนางปราวตีทรงเอาน้ำมันที่ใช้ในการสรงน้ำมาผสมกับเหงื่อไคลปั้นเป็นรูปคนแต่มีเศียรเป็นช้างจากนั้นได้เอาน้ำจากพระคงคาประพรมให้มีชีวิตขึ้น
เพื่อทำการขัดขวางแก่คนชั่วที่จะไปบูชาศิวลึงค์ที่เทวาลัยโสมนาถและเทวาลัยโสมีศวรเพราะคนเหล่านี้หวังจะไปล้างบาปเพื่อมิให้ตกนรกทั้งเจ็ดขุม ด้วยเหตุนี้ การที่วันคเณศจาตุรถี
นิยมเอารูปปั้นพระคเณศมาจุ่มน้ำหรือนำเทวรูปปูนชิ้นเล็ก ๆ มาทิ้งตามแม่น้ำคงคา
ชะรอยจะมาจากความเชื่อที่ว่าน้ำจากแม่พระคงคาจะทำให้พระคเณศมีชีวิตขึ้นมานั่นเอง ตำนานที่ ๔. พระคเณศกฤษณะอวตาร พระนางปราวตีมเหสีของพระศิวะไม่มีโอรส พระศิวะจึงทรงแนะนำให้พระนางทำพิธีปันยากพรต
(พิธีบูชาพระวิษณุเทพ ในวันขึ้น ๑๓ ค่ำเดือนมาฆะ) มีระยะเวลากำหนด ๑ ปีเต็มและเมื่อครบกำหนด
พระนางจะได้โอรสซึ่งเป็นพระกฤษณะอวตารไปจุติ ซึ่งทุกอย่างเป็นไปตามคำตรัสของพระศิวะ
ทวยเทพทั้งหลายมารวมอวยพรในกลุ่มเทพเหล่านี้มีพระศนิ (พระเสาร์) รวมอยู่ด้วย
เมื่อพระศนิเหลือบมองพระกุมารทันใดนั้นเศียรกุมารก็ขาดจากพระศอกระเด็นไปยังโคโลกซึ่งเป็นวิมานของพระกฤษณะพระวิษณุจึงเสด็จไปยังแม่น้ำบุษปุภัทรเห็นช้างนอนหัวไปทางทิศเหนือจึงตัดเศียรช้างกลับมาต่อให้กับเศียรกุมา

รที่หายไป ตำนานนี้เข้าใจว่าเป็นเรื่องที่สร้างโดยกลุ่มที่นับถือพระกฤษณะเป็นใหญ่ ตำนานที่ ๕. ศิวะ-อุมาแปลงกายเป็นช้างเขาสมสู
ครั้งหนึ่งพระศิวะและพระนางปราวตีได้เสด็จมายังแถบภูเขาหิมาลัยได้เห็นช้างสมสู่กันก็บังเกิดความใคร่ พระศิวะจึงได้แปลงเป็นช้างพลาย สวนนางปาราวตีแปลงกายเป็นช้างพังร่วมสโมสรจนมีลูกเป็นพระคเณศ

ฤทธิ์แห่งปัญญาของพระพิฆเนศ

มีตำนานที่กล่าวถึงความมีสติปัญญาและไหวพริบของพระคเณศไว้หลายตอน อย่างเช่นกรณีที่ท่านเป็นผู้ลิขิตมหากาพย์ภารตะ ครั้งหนึ่ง มหาฤาษีวยาสะมีความต้องการที่จะเขียนมหากาพย์ภารตะ แต่เกรงว่าตนจะทำเองไม่สำเร็จ จึงไหว้วานให้ผู้อื่นช่วย แต่ไม่มีใครกล้าอาสาที่จะรับงานชิ้นนี้ ฤาษีนารอดเห็นว่าพระคเณศองค์เดียวเท่านั้นที่จะเขียนมหากาพย์ชิ้นนี้ได้
ในที่สุดฤาษีวยาสะจึงต้องทูลขอความช่วยเหลือจากพระคเณศ พระคเณศบอกว่า จะเขียนตามที่ฤาษีบอก แต่ทันทีที่ฤาษีหยุดบอกจะหยุดเขียนทันที ฝ่ายฤาษีบอกว่า
สิ่งที่พูดออกไปจากปากของเราต้องตีความให้ถ่องแท้ก่อนที่จะลงมือเขียน
ฉะนั้นเมื่อฤาษีต้องใช้การคิดสำหรับโศลกต่อไปก็จะบอกศัพท์ยาก ๆ
เพื่อให้พระคเณศตีความเสียก่อนเพื่อเป็นการประวิงเวลา
พระคเณศจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นยอดอัจฉริยะในฐานะที่เป็นผู้ลิขิต มหาภารตะ
ซึ่งถือว่าเป็นคัมภีร์มหากาพย์สุดยอดของฮินดู อย่างไรก็ตาม เรื่องมหากาพย์ภารตยุทธ์นี้ แน่นอน
คงไม่มีใครเชื่อว่ามาจากฝีมือพระคเณศแน่
แต่นั่นเป็นภูมิปัญญาของปราชญ์โบราณที่ต้องการจะบอกกับคนในยุคสมัยต่อไปว่า
การบูชาครูเพื่อขอดวงปัญญาในการทำงานให้ลุล่วงนั้น เป็นสิ่งสำคัญในลำดับแรก
โดยเฉพาะการรจนางานในเชิงพระคัมภีร์ เหมือนเช่นพระมหาธีรราชเจ้า
มักจะประพันธ์อักขระเพื่อถวายบูชาต่อพระคเณศก่อนที่จะเริ่มงานประพันธ์ทุกครั้ง มีอยู่หลายกรณี
หลายเหตุการณ์ที่ท่านทรงแสดงความเป็นเทพแห่งปัญญาที่แท้จริง แต่กรณีที่เด่นๆก็อย่างเช่น
กรณีเดินทางรอบโลกเพื่อผลมะม่วง ในคราวหนึ่ง พระนางอุมาได้นำเอาผลมะม่วงมาถวายกับพระศิวะผลหนึ่ง ปรากฏว่าลูกทั้งสองคนคือ พระพิฆเนศวรและพระขันทกุมาร ต่างก็อยากจะเสวยมะม่วงผลนี้ด้วยกันทั้งคู่ ด้วยเหตุนี้พระศิวะจึงอยากรู้ว่า ลูกทั้งสองคนนี้ใครจะเก่งกว่ากันโดยออกอุบายว่า
ใครก็ตามหากเดินทางรอบโลกถึงเจ็ดรอบและกลับสู่วิมานปาวตา(วิมานของพระศิวะและพระนางอุมา) ก่อนผู้นั้นจะได้ผลมะม่วงลูกนี้ ว่าแล้วฝ่ายพระขันทกุมารก็ไม่รอช้า รีบขึ่นกยูงตระเวนท่องโลกทันที ฝ่ายพระพิฆเนศวรแทนที่จะเอาอย่าง กลับเดินประทักษิณรอบพระบิดาเจ็ดรอบ และกล่าวว่า “ข้าแต่พระบิดา พระองค์คือจักรวาล และจักรวาลคือพระองค์ พระองค์ผู้สร้างโลก และทรงเป็นบิดาแห่งข้าพระองค์ ข้าพระองค์ได้ทำประทักษิณพระบิดาเจ็ดรอบ ถือว่าได้กุศลเท่ากับเดินทางรอบโลกเจ็ดรอบ”
พระศิวะเทพยินดีในคำตอบและชื่นชมในสติปัญญาจึงมอบผลมะม่วงให้กับพระพิฆเนศวรทันที

วิธีการพิชิตศัตรู

พระพิฆเนศนั้นเป็นเทพที่มีลักษณะโดดเด่นกว่าเทพพระองค์อื่น
นอกเหนือจากเรื่องมีพระเศียรเป็นช้างแล้ว นั่นคือ การนิยมการนำศัตรูเอามาเป็นพวก
พระคเณศนั้นไม่นิยมที่จะล้างผลาญศัตรูให้ตายไปเหมือนเทพองค์อื่น ๆ
แต่มักจะใช้ปัญญาที่มีอยู่เป็นทุนเดิมในการดำเนินกุศโลบาย เพื่อให้ศัตรูมีโอกาสกลับใจมาเป็นคนดี หรือเรียกง่าย ๆ
ก็คือเมื่อยอมสวามิภักดิ์แล้วก็จะให้เป็นเทพบริวารไล่เรียงกันไป
บรรดาเหล่ารายชื่ออสูรที่ยอมสวามิภักดิ์ต่อพระคเณศประกอบด้วย มัตสระ (ที่มาของคเณศปางวักระตุณฑะ) มะทะ
เกิดจากฤาษีโจวะนะสร้างขึ้น (ที่มาของปางเอกทันตะ) ยานาริลูกของอสูรทุระพุทธ (ที่มาของปาง
ปุระณานันมโหกระซึ่งอวตารมาเป็นลูกพระลักษมี) โลภาสูร
กำเนิดจากความโลภของท้าวกุเบธ(ที่มาของปางคชนันท์) โกรธาสูร
เกิดจากความลุ่มหลงของพระศิวะที่เห็นพระวิษณุแปลงรูปเป็นสาววัย 16 (ที่มาของปางลัมโพทระ) กามาสูร
เกิดจากความลุ่มหลงของวิษณุเทพต่อชายาอีกพระองค์หนึ่ง ชื่อ พระแม่วฤนทา (ที่มาของปางวิกฏะ) มมตาสูร
เกิดจากเสียงหัวเราะของพระนางอุมา (ที่มาของวิฆนราช) อหัมอสูร เกิดจากเสียงจามของสุริยเทพ
(ที่มาของปางธูมรวรรณ)

การอภิเษกสมรส

อันที่จริงเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่เสริมแต่งให้ความเป็นพระพิฆเนศวรมีความสมบูรณ์ขึ้นเท่านั้นเอง
เพราะพระชายาทั้งสองพระองค์ซึ่งเป็นธิดาของประชาบดีอิศวรรูปนั้นแทบจะไม่บทบาทอะไรเลยนอกจากคอยอยู่ปรน
นิบัติพัดวี นวดแขน เกาขาไปตามเรื่อง พระชายาทั้งสองมีโอรสกับพระคเณศด้วย นางพุทธิให้กำเนิดลาภะ
สวนนางสิทธิให้กำเนิด เกษม ซึ่งคุณสมบัติทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นพุทธิ สิทธิ ลาภะ เกษม
แต่ตำนานที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดคือ พระคเณศเป็นเทพที่ถือพรหมจรรย์ เรื่องการอภิเษกนั้น
เรื่องราวดำเนินละม้ายคล้ายกับการชิงผลมะม่วง
เพราะเมื่อถึงวัยที่โอรสทั้งสองพระองค์ของพระศิวะเทพและนางปราวตีเจริญเติบโตพอที่จะมีเหย้ามีเรือน
แต่มีเงื่อนไขว่า
พระศิวะจะจัดพิธีวาหะให้ต่อเมื่อลูกคนใดคนหนึ่งสามารถผ่านการเดินรอบโลกได้เจ็ดรอบด้วยเวลาอันรวดเร็ว
พระคเณศก็ทรงใช้การประทักษิณรอบพระศิวะเจ็ดรอบ
แล้วให้คำอธิบายเหมือนกับเหตุการณ์ในตอนที่แย่งชิงผลมะม่วงกับพระขันทกุมาร
พระศิวะพอใจในคำอธิบายของพระคเณศมาก และตรัสสรรเสริญในภูมิปัญญาของโอรสในพระองค์ว่า
“โอ...ลูกรักเจ้าเป็นบุคคลที่ยอดเยี่ยมยอดและมีปัญญาเป็นที่สุดสิ่งที่เจาได้กลาวมาเป็นจริงทั้งสิ้น
ถ้าบุคคลหนึ่งได้มีปัญญาเป็นคุณสมบัติติดตัว แม้เมื่อโชครายมาถึงเขาความอับโชคนั้นย่อมถูกกำจัดด้วยปัญญา”
วาแล้วในคราวนั้นพระคเณศจึงได้พระชายาคราวเดียวกันถึง ๒ คนคือนางพุทธิและสิทธิอย่างที่กลาวไว้ในข้างต้น

เหตุแห่งการเสียงาของพระพิฆเนศ

มีหลายตำนานมาก พอจะแบ่งได้ดังนี้ ตำนานแรก ปรศุรามใช้ขวานจาม
ปรศุรามนั้นเป็นอวตารของวิษณุเทพ กล่าวว่า ปรศุรามได้ยืมขวานจากพระศิวะไปทำลายเหล่ากษัตริย์

เมื่อเสร็จภารกิจจะเข้าเฝ้าที่เขาไกรลาส ระหว่างนั้นบริเวณพระตำหนักชั้นใน
พระศิวะเทพกำลังสนทนาอยู่กับนางปารวตี พระคเณศไม่ยอมให้ปรศุรามเข้าพบ
ปรศุรามโมโหเลยใช้ขวานของพระศิวะขว้างไปยังพระคเณศ พระองค์จำใจต้องใช้ใช้งาข้างซ้ายรับขวานนั้น
ด้วยเหตุที่ท่านทรงมีความกตัญญูเป็นอย่างยิ่งในตัวพระบิดา ครั้นจะต่อสู้กันไปก็อาจทำได้
แต่จะมีประโยชน์อะไรกับการทำลายฤทธิ์เดชของอาวุธซึ่งเป็นของบิดาตนเอง ตำนานสอง ได้เศียรช้างงาเดียว
เมื่อคราวที่พระศิวะได้ทำพิธีโสกันต์และพระวิษณุเทพพลั้งเผลอเปลงวาจา ยังผลให้เศียรของกุมารหายไปนั้น
ได้มีเทวะโองการให้หาเศียรของมนุษย์ที่เสียชีวิตมาต่อให้ แต่ปรากฏว่าในวันอังคารนั้นไม่มีมนุษย์ผู้ใดถึงฆาต
มีเพียงช้างงาเดียวที่นอนตายอยู่ทางทิศเหนือ จึงตัดเศียรมาต่อให้ ตำนานสามโดนพระศิวะใช้ขวานจาม
เมื่อคราวที่กุมารน้อยถือกำเนิดใหม่ ๆ และเฝ้าปากทวารห้องสรงน้ำของพระแม่ปราวตีนั้นพระศิวะไม่ทราบว่าเป็นลูก
เลยเกิดการต่อสู้กันพระศิวะโมโหจึงใช้ขวานขว้างไปโดนงาของพระคเณศหัก ตำนานสี่ งาถอดได้เองตามธรรมชาติ
เมื่อคราวที่พระคเณศต่อสู้กับอสูรอสุรภัค พระคเณศแสดงเดชโดยการถอดงาของตัวเองขว้างไปที่อสูร

ความหมายของหนูกับช้าง

ความหมายของหนูกับช้างหนูกับช้างเป็นสัญลักษณ์ของการพึ่งพาและปรองดอง
ในขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงอำนาจและความมีชัยของฝ่ายที่อยู่เหนือกว่าในทางมนุษยวิทยาแล้วมีผู้วิเคราะห์ไว้
วาหนูกับช้างเป็นสัญลักษณ์ของชนเผ่าสองกลุ่ม เผ่าที่มีชัยเหนือกว่าอาจจะเป็นชนกลุ่มที่นับถือช้างอยู่แต่เดิม
จึงได้สร้างและยึดเอาประเพณีการนับถือช้างเป็นเทพเจ้ามาเป็นตัวแทนกลุ่มหรืออีกอย่างที่เป็นไปได้คือ
คนสมัยดั้งเดิมนั้นประกอบอาชีพทางด้านกสิกรรม และแน่นอน หนูย่อมเป็นศัตรูอันร้ายกาจของไร่นา
ภาพที่แสดงออกในรูปของช้างและงูที่เป็นสังวาลนั้น
ได้แสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้ทำลายหนูอันเป็นศัตรูสำคัญของผลิตผลทางการเกษตรอย่างชัดเจน
ทั้งการนำหนูมาเป็นบริวารนั้น
เนื่องจากหนูขยายพันธุ์ได้อย่างรวดเร็วเพราะหนูได้ชื่อว่าเป็นสัตว์ที่มีความฉลาดและกัดทุกอย่างให้ขาดได้
ดังนั้นจึงเป็นความเหมาะสมสำหรับการเป็นพาหนะของเทพเจ้าแห่งปัญญา อันมีคุณสมบัติในการขจัดซึ่งอุปสรรค
วันคเณศจตุรถี การบูชาพระคเณศเรียกว่า “พิธีคเณศจตุรถี” มีความหมายว่า “พิธีอุทิศต่อพระคเณศ”
จะกระทำวันขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ภัทรบท หรือเดือน ๑๐ ในช่วงเดือนกันยายน (พ.ศ.๒๕๓๘)
ที่ผ่านมามีเหตุการณ์ที่ฮือฮากันมากที่สุดก็คือปรากฏการณ์ที่เทวรูปดื่มนมสดก็ปรากฏขึ้นมาทั่วโลกรวมทั้งประเทศไท
ยด้วยซึ่งตรงกับเทศกาลประกอบพิธีคเณศจตุรถี
หรือพิธีอุทิศต่อพระคเณศพอดีทำให้ปรากฏการดังกล่าวได้รับความสนใจไปทั่วโลก
หนังสือพิมพ์ที่ตีพิมพ์เรื่องราวดังกล่าวขายดีเป็น เทน้ำเททา
ผู้คนแตกตื่นพากันไปดูเทวรูปดื่มน้ำนมกันอย่างแพร่หลาย ในวันที่ประกอบพิธีคเณศจตุรถีนั้น
ประชาชนทั้งหลายต่างพากันมาทำสักการะบูชารูปเคารพของพระคเณศที่ปั้นด้วยดิน (เผา)
เครื่องบูชาจะประกอบไปด้วยดอกไม้ (โดยเฉพาะดอกไม้สีสดใส เช่น สีแดง, สีเหลือง, สีแสด) ขนมต้ม,
มะพร้าวอ่อน, กล้วย, ออย, นมเปรี้ยว,(แบบแขก) ขณะทำการบูชา ผู้บูชาจะท่องพระนาม ๑๐๘ ของพระองค์
หลังจากการบูชาแล้วก็จะเชิญพวกพราหมณ์
ผู้ประกอบพิธีมาเลี้ยงดูกันให้อิ่มหนำสำราญและมีข้อห้ามในวันพิธีคเณศจตุรถีนี้คือ ห้ามมองพระจันทร์อย่างเด็ดขาด
และถือกันว่าถ้าผู้ใดได้มองพระจันทร์ (เห็นพระจันทร์) โดยพลาดพลั้งเผลอเรอไป
พวกชาวบ้านก็จะพากันแช่งด่าผู้นั้นทันที (ถือว่าซวยมาก) และที่ชาวบ้านด่านั้น ก็เป็นความหวังดี
มิได้ด่าด้วยความโกรธแค้น แต่ด่าเพราะเชื่อกันว่าการด่าการแช่งนั้นจะทำให้คน (ซวย) นั้นพ้นจากคำสาปไปได้
ความเชื่อนี้ มีเรื่องเล่าที่มาอยู่ ๒ เรื่อง คือสืบเนื่องมาจากการที่พระคเณศพลัดตกจากหลังหนูจนท้องแตก
(เพราะหนูตกใจที่มีงูเห่าเลื้อยผ่านหน้า และพระคเณศเสวยขนมต้มมามาก) ขนมต้มทะลักออกมาพระคเณศ
ก็รีบเก็บขนมต้มยัดกลับไปในพุง และจับงูเห่าตัวนั้นมารัดพุงขณะเดียวกันพระจันทร์
ก็เผอิญมาเห็นเข้าก็อดขำไม่ได้หัวเราะออกมาดังสนั่นพระคเณศโกรธยิ่งนัก เอางาขว้างไปติดพระจันทร์จนแน่น

ทำให้โลกมืดลงทันที เพราะไฟดับ (เหมือนราหูอมจันทร์) พระอินทร์และทวยเทพทั้งหลายทราบเรื่อง ก็ต้องพากันไปอ้อนวอน พระคเณศจึงยอมถอนเอางาออก แต่พระจันทร์ก็ต้องได้รับโทษอยู่คือ จะต้องเว้า ๆ แหว่ง ๆ เป็นเสี้ยว ๆ ไม่เต็มดวงทุกคืน จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำและแรม ๑ ค่ำ จึงจะเต็มดวง
ส่วนอีกเรื่องหนึ่งเล่าว่าพระคเณศสาปคนที่มองดูพระจันทร์ในวันที่บูชาพระองค์คือ หากใครมองดูพระจันทร์ในวันนี้ ผู้นั้นก็จะต้องกลายเป็นคนจัณฑาลไปเลย และคนจัณฑาลในสังคมอินเดียจะเป็นที่รังเกียจของคนวรรณะอื่น ๆ ทุกวรรณะ (เพราะถือว่าคนจัณฑาล ไม่มีชนชั้น เป็นชนชั้นต่ำ) ดังนั้นคำสาปให้เป็นจัณฑาลจึงเป็นโทษรายแรงยิ่งนัก

พระมหากษัตริย์ไทยกับพระพิฆเนศ

ภารตวิทยามาแพร่หลายอย่างจริงจังในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ (รัชกาลที่ ๖) ทั้งนี้เนื่องจากพระองค์ได้ศึกษาที่ประเทศอังกฤษ และทรงสนใจภารตวิทยาอยู่มาก
ดังนั้นพระองค์จึงทรงมีความเข้าใจถองแท้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ของฝ่ายพราหมณ์หรือฮินดูเป็นอย่างมาก
ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงได้นำรูปเคารพของพิฆเนศวรมาใช้ในรัชสมัยของพระองค์ ตามอย่างที่ปฏิบัติกันมาแต่โบราณ
พระองค์ทานได้กำหนดให้พระคเณศเป็นดวงตราเครื่องหมายวรรณคดีสโมสร
โดยดวงพระราชลัญจกรรูปกลมองค์นี้ตามตำแหน่งคือ ดวงพระราชลัญจกรรูปกลม ศูนย์กลางกว้าง ๓ นิ้ว ๓ อนุกระเบียด (๗ เซนติเมตร) ลายเป็นรูปพระคเณศนั่งแท่น
แวดล้อมด้วยลายกนกสวมสังวาลนาคหัตถ์ขวาเบื้องบนถือวัชระเบื้องล่างถืองาหัตถ์ซ้ายเบื้องบนถือบ่วงบาศก์ เบื้องล่างถือครอบน้ำ (ขันน้ำมนต์หรือ หม้อน้ำ) เมื่อปี ๒๔๘๐
พระพิฆเนศได้กลายเป็นดวงตราประจำกรมศิลปากรโดยลายกลางเป็นพระคเณศรอบวงกลมมีลวดลายเป็นดวงแก้ว ๗ ดวง อันมีความหมายถึง ศิลปวิทยาทั้ง ๗ แขนงคือ ช่างปั้น, จิตรกรรม, ดุริยางค์ศิลป์, นาฏศิลป์, วาทศิลป์, สถาปัตยกรรม, อักษรศาสตร์ ฉะนั้นชนทั้งหลายจึงนับถือพระคเณศเป็นบรมครูทางศิลปะ ในสมัยอยุธยานั้น ลัทธิพราหมณ์ฮินดูยิ่งชัดเจนขึ้น เพราะไม่ว่าจะเป็นชื่อราชธานี (อยุธยา) หรือพระนามของกษัตริย์ที่ขึ้นต้นด้วย “สมเด็จพระรามาธิบดี” ก็คืออิทธิพลที่ได้มาจากมหากาพย์รามเกียรติ์นั่นเอง สมัยพระเจ้าปราสาททอง ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระราชหัตถเลขา มีเรื่องเกี่ยวกับการรื้อย้าย เทวสถานพระอิศวรและพิธีลบศักราช ซึ่งเป็นพิธีของพราหมณ์ สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีการจัดพิธีตรียัมปวายและมีบันทึกว่า เคยจัดขึ้นของจากอยุธยาไปทำพิธีที่เทวสถานเมืองนครศรีธรรมราช และทรงโปรดให้มีการหล่อรูปพระพิฆเนศวร และทรงนับถือเป็นบรมครูช้าง นอกจากนี้ยังได้เกิดวิทยาการแขนงต่าง ๆ อันมีพื้นฐานจากแขนงวิชาอุปเวทและอาถรรพเวท การอวตารและพระนามของพระพิฆเนศ แต่ละองค์ที่อวตารก็มักมีลักษณะที่แตกต่างกันในด้านรูปลักษณ์ พระนาม พระกร อาวุธ และพลังอำนาจในแต่ละช่วงเวลา พอจะรวบรวมได้ดังนี้ ๑. บัล คณปติ (ภาคเด็ก) สีโลหิต ๔ กร ๒. พระ ตรุน คณปติ (ภาคเป็นหนุ่ม) สีแดงสม ๘ กร ๓. พระ ภักตะ คณปติ (แห่งความรัก) สีบริสุทธิ์ ๔ กร ๔. พระ วีระ คณปติ (แห่งนักรบกล้า) สีโลหิต ๑๐ กร ๕. พระ ศักติ คณปติ (แห่งพระพลังอำนาจ) สีแป้งจันทร์ ๔ กร ๖. พระ ทวิช คณปติ (แห่งผู้เกิดสองหน) สีขาว ๔ กร ๗. พระ สิทธ คณปติ (แห่งความสมบูรณ์) สีน้ำตาล ๔ กร ๘. พระ อุจฉิต คณปติ (แห่งอาหาร บวงสรวง) สีฟ้า ๔ กร ๙. พระ วิฆนะ คณปติ (ผู้ทรงขจัดความยุ่งเหยิง) สีทองคำ ๑๐ กร ๑๐. พระกษิประ คณปติ (พระผู้รวดเร็วในการแบ่งภาค) สีแดงโลหิต ๔ กร ๑๑. พระเฮรัมพะ คณปติ (พระผู้เป็นปฐมแห่งการกราบไหว้บูชา ทรงมี ๕ พักตร์ (มีสิงโตเป็นพาหนะ) สีขาวสว่าง ๘ กร ๑๒. พระ ลักษมี คณปติ (แห่งทรัพย์สมบัติ) สีขาว ๑๐ กร ๑๓. พระ มหา คณปติ (แห่งความยิ่งใหญ่) สีแดงโลหิต ๑๐ กรและ ๓ เนตร ๑๔. พระ วิชัย คณปติ (แห่งความชนะ) สีแดง ๔ กร ๑๕. พระ นฤตะ คณปติ (แห่งการรายรำ) สีเหลือง ๔ กร ๑๖. พระ อุรทวะ คณปติ (แห่งผู้ให้การช่วยเหลือ) สีทองคำ ๖ กร ๑๗. พระ เอกสร คณปติ (แห่งอักษรพยางค์เดียว) สีโลหิต ๔ กร ๑๘. พระวรัท คณปติ (แห่งผู้ประทานพรทั้งหมด) สีแดง ๔ กร ๑๙. พระ ตระยักศร คณปติ (แห่งตัวอักษร) สีทองคำ ๔ กร ๒๐. พระ กศิปร ปรสัท คณปติ (ผู้ทรงให้พรที่รวดเร็ว) สีแดงผงจันทร์ ๖ กร ๒๑. พระ ฮริทรา คณปติ (แห่งสีสรรพ) สีเนื้อ ๔ กร ๒๒. พระ เอกทันตะ คณปติ (แห่งผู้มีงาข้างเดียว) สีฟ้า ๔ กร ๒๓. พระ สริสติ คณปติ (แห่งส่วนโค้งงอ) สีแดงสม ๔ กร ๒๔. พระ อุททานทะ คณปติ (แห่งพลังที่ยิ่งใหญ่ที่สุด) สีแดง ๑๒ กร

๒๕. พระ รีนา โมจัน คณปติ (พระผู้ขจัดหนี้สิน) สีแดง ๑๒-๑๖ กร ๒๖. พระ ทุนทิ คณปติ (พระผู้มีรูปร่างเตี้ย) สีแดงส้ม ๔ กร ๒๗. พระ ทวีรมุข คณปติ (พระผู้มี ๒ พักตร์) สีเนื้อ ๔ กร ๒๘. พระ ตรีมุข คณปติ (พระผู้มี ๓ พักตร์) สีแดงส้ม ๖ กร ๒๙. พระ สิงห คณปติ (พระผู้มีเศียรเป็นสิงห์) สีขาว ๘ กร ๓๐. พระ โยคะ คณปติ (แห่งกรรมฐานสมาธิ) สีทองคำ ๘ กร ๓๑. พระทุรคา คณปติ (แห่งอำนาจุความคิด) สีทองคำ ๘ กร ๓๒.พระ สันกัสตหร คณปติ (พระผู้ทำลายอุปสรรค) สีแดงส้ม ๔ กร แตลักษณะเดนสำคัญของพระคเณศในทุก ๆ ภาคอวตารทรงมีรูปรางเป็นมนุษย์ที่มีเศียรเป็นช้าง แต่มีเพียงภาคเดียวที่ทรงมีเศียรเป็นสิงห์ที่เรียกว่า ภาค สิงหะคณปติ

ลักษณะทางประติมากรรมของพระพิฆเนศ

พระคเณศนั้นมีหลายปาง และมีให้เลือกสรรการบูชาตามความเหมาะสม แต่ภาพโดยสรุป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเศียรก็ดี พาหนะตลอดจนถึงเครื่องประดับและอิริยาบทต่าง ๆ ก็ดี พอจะแยกได้ดังนี้ พระเศียร พระคเณศมีตั้งแต่ ๑ เศียรหรือพระพักตร์เดียว ไปจนถึง ๒-๕ เศียร ซึ่งปาง ๕ เศียรนี้นิยมใช้ในปางเหรัมภะซึ่งแพรหลายในอินเดียและเนปาล สวนพระคเณศในแบบของคนไทยนั้นจะมีเพียงเศียรเดียวเท่านั้นส่วนใหญ่แล้วพระคเณศจะมีเพียงสองตาเท่านั้น สวนตาที่ ๓ บริเวณหน้าผาก (บางใช้เปลวไฟเป็นสัญลักษณ์แทน) นิยมใช้ในลัทธิตันตระที่ชัดเจนมากเห็นจะเป็นพระพิฆเนศในศิลปะแบบธิเบต นอกจากนี้บริเวณหน้าผากทั่วไป อาจจะเป็นรูปจันทร์เสี้ยว หรือเส้น ๓ เส้นตามลักษณะของไศวะนิกาย หรือพระเศียรอาจจะสวมมงกุฎชนิดแบบราบ (กรัณฑมุกุฏ) หรือสวมชฎาทรงสูงก็ได สวนงานั้น จะมีเพียงงาเดียวข้างขวาเทานั้นสวนงาข้างซ้ายนิยมทำหักไว งวง มีลักษณะที่หอยตรงแตสวนปลายไปทางซ้ายหรือขวาแตที่นิยมคือหันงวงไปทางซ้าย และหยิบขนม บตะสะ (โมทกะ) จากถ้วยขนมที่ถืออยู่ในซ้ายมือหรือบางทีก็เป็นพวกผลไม่ป่า กร มีจำนวนกรตั้งแต ๒-๔ เรื่อยขึ้นไปถึง ๑๐ กว่ากรหรือมากกว่านั้น สัญลักษณ์ที่ถือตามพระกรต่าง ๆ เชน งาหัก,ผลมะนาว, ผลไม้ป่า,มะขวิด,ลูกหว้า,หัวผักกาด,ขนมโมทกะ,ผลทับทิม,สวนอาวุธนั้นมีมากมายอาทิ ขวาน,บวงบาศก์,ดาบ,ตรีศูล ฯลฯ สิ่งอันเป็นมงคล เชน สังข์,แก้วจินดามณี,ครอบน้ำ ฯลฯ ลักษณะท่าทาง พระคเณศในยุคแรกนั้นจะเป็นพระคเณศในรูปแบบของการยืนเสียเป็นส่วนใหญ่ จากนั้นจึงได้พัฒนาเป็นการนั่ง ซึ่งมีการนั่งถึง ๔ ลักษณะด้วยกันคือ ๑. ทามหาราชลีลา หรือเข่าข้างหนึ่งยกขึ้น อีกข้างหนึ่งงอพับบนอาสนะ (ซึ่งมีมาตั้งแตพุทธศตวรรษที่ ๑๒) ๒. นั่งขาไขวกัน ๓. นั่งห้อยพระบาทข้างใดข้างหนึ่งสวนอีกข้างวางพับอยู่บนอาสนะ ๔. นั่งโดยขาทั้งสองพับอยู่ทางด้านหน้า ฝ่าเท้าทั้งสองอยู่ชิดกัน (ศิลปชวา,บาหลี) เครื่องประดับ ในยุคแรกไม่นิยมการทรงเครื่องประดับต่อมาจึงเริ่มมีเครื่องทรงมากขึ้น เริ่มจากสาย ยัชโญปวีต (สายศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาพราหมณ์ บางทีก็เป็นงูธรรมดา สวนผ้าที่นุ่งนั้น จะแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่นที่สร้างรูปเคารพสวนเครื่องทรงนั้นมีการเพิ่มเติมมากขึ้นเช่นมงกุฎ ,สร้อยคอ,สร้อยข้อมือ,สร้อยข้อเท้า,สร้อยกระดิ่ง พาหนะ เท้าที่พบในปัจจุบันมีเพียง หนู นกยูงและสิงโตเท่านั้น

ปางของพระพิฆเนศ

แม้ว่าพระคเณศจะมีพระนามมากมายถึง ๑๐๘ พระนามไปจนถึง ๑๐๐๘ พระนาม
แต่ในแง่เทวะประติมานั้นมีอยู่เพียง ๘ ถึง ๙ ปางเท่านั้นที่คนนิยมบูชา
โดยการบูชาในแต่ละปางก็ให้คุณที่แตกต่างกันออกไป เชิญเลือกบูชาได้ตามอัธยาศัยเลยครับ ปางพาลคเณศ
เป็นพระคเณศในวัยเด็กรูปลักษณ์ที่เห็น มักจะเป็นพระคเณศยังคลานอยู่กับพื้น
หรือยังอยู่ในอิริยบถไร้เดียงสาอย่างเด็ก ๆ ถ้าโตขึ้นมาหน่อย จะนั่งขัดสมาธิเพชรบนดอกบัวมี ๔ กร ถือขนมโมทกะ
กล้วย รวงข้าว ซึ่งหมายถึงความเป็นสุขภาพดีของเด็ก ๆในครอบครัวรวมความหมายถึงให้เด็ก
ๆได้ระลึกถึงการเคารพรักในบิดา มารดา ปางนี้นิยมบูชากันในบ้านที่มีเด็กเล็กและเด็กในวัยเรียน ปางนารทคเณศ
ปางนี้ สวนใหญ่จะเป็นพระคเณศมักจะอยู่ในอิริยาบถยืน มี ๔ กร ในคัมภีร์และหม้อน้ำกมัลฑลุ ไม้เท้า และรม
ซึ่งถ้าเป็นศาสนาพุทธแล้ว คงเปรียบได้กับพระสีวลี ซึ่งเป็นพระธุดงค์ ผู้ได้ชื่อว่าเป็นพระอรหันต์ผู้มีลาภมาก
แต่สัญลักษณ์ของพระคเณศนั้น หมายถึงการเดินทางไกล แต่มักจะเป็นการเดินทางไปเพื่อการศึกษาต่อ
หรือเป็นปางที่เหมาะสมกับวิชาชีพของคนที่เป็นครูบาอาจารย์เท่านั้น ปางลักษมีคเณศ
ปางนี้พระคเณศจะประทับนั่งห้อยพระบาทบนแท่นมี ๖ กร และพระหัตถ์หนึ่งโอบพระลักษมีเทวีไว้
การบูชาปางนี้เสมือนหนึ่งได้บูชาเทพทีเดียวกันถึง ๒ พระองค์ในลักษณะของทวิภาคี (คเณศ -ลักษมี) กล่าวคือ
ลักษมีคเณศ ย่อมมีความหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ พูนสุข ความมั่งคั่ง มั่งมีอย่างหาที่สิ้นสุดมิได้
ปางวัลลภาคเณศ ปางนี้พระคเณศจะอุ้มพระชายาทั้ง ๒ ไว้บนตักทั้งซ้ายและขวา
ซึ่งชายาทั้งคู่คือคือนางพุทธิและสิทะ ดังที่ตำนานได้กล่าวไว้
ปางนี้ให้ความหมายในลักษณะของความสมบูรณ์ของการเป็นครอบครัวมีทรัพย์สินและบริวารมากมาย
ปางมหาวีระคเณศ เป็นพระคเณศที่มีจำนวนของพระกรมากเป็นพิเศษ อาจจะ ๑๒, ๑๔, ๑๖
กรแต่ละพระหัตถ์นั้นถือศาสตราวุธหลากหลายชนิดแตกต่างกันไปอาทิลูกศร คันธนู ดาบยาว ตะบอง ขวาน จักร
บ่วงบาศก์ งูใหญ่ หอก ตรีศูล ปางนี้ถือกันว่าเป็นปางออกศึกเพื่อปราบศัตรูหมู่อมิตรทั้งหลาย
ดังนั้นจึงเป็นความเหมาะสมพิเศษกับบรรดานักรบ แม่ทัพนายกอง ทหาร ตำรวจและข้าราชการ ปางเหรัมภะคเณศ
เป็นปางพระคเณศที่ห้อยพระบาทอยู่บนพญาราชสีห์ พระคเณศปางนี้จะมีอยู่หาเศียร
หรืออาจจะเป็นเศียรตามปกติก็ได้ เพราะสัญลักษณ์ที่แท้จริงของปางนี้ก็คือ สิงโตเท่านั้น เพราะสิงโตเป็นเจ้าป่า
ดังนั้นจึงเหมาะสมที่ผู้ใหญ่ที่ต้องมีบริวารในการปกครองมาก
นอกจากนี้ยังเป็นสัญลักษณ์ที่บรรดากษัตริย์ทั้งหลายแต่โบราณนิยมบูชากัน
เรียกว่าเป็นสุดยอดปางของพระคเณศก็ว่าได้ ปางสัมปทายะคเณศ เป็นพระคเณศที่เราพบเห็นกันบ่อยคือ
มีอาวุธอยู่ในสองพระหัตถ์บน สวนพระหัตถ์ล่างด้านซ้ายนั้นถือขนม และด้านขวาอยู่ในท่าประทานพร
ซึ่งความหมายของปางนี้คือ การอำนวยพรให้ประสบความสำเร็จนั่นเอง ปางตรีมุขคเณศ เป็นพระคเณศที่มี ๓
พระพักตร์ ๔ กร บ้างก็ว่ามีความหมายถึง ๓ โลก บ้างก็ว่าหมายถึง ศีล สมาธิ ปัญญา ปางปัญจคณคเณศ
บางคนเรียกปางนี้ว่า พระคเณศเปิดโลก ปางวิชัยคเณศ เป็นปางที่พระคเณศทางขี่หนูเป็นพาหนะมี ๔ กร
พระหัตถ์ขวาด้านล่างอยู่ในท่าประทานพร ซึ่งมีความหมายถึงการอยู่เหนือบริวารนั่นเอง

ข้อมูลจาก http://www.devalai.com